

O Projekcie Pomorska Biblioteka Cyfrowa. Rozmowa z Michałem Kontek – kierownikiem projektu

poprowadziła Anna Aniszewska-Sworczuk

W Polsce działa dziś kilkadziesiąt bibliotek cyfrowych. Umożliwiają w formie elektronicznej dostęp do takich dokumentów jak: książki, mapy, zdjęcia, rękopisy, multimedia; każdemu, z każdego miejsca na świecie i o dowolnej porze. Mogą stanowić usługę tradycyjnej biblioteki – narodowej, uniwersyteckiej lub miejskiej, ale też archiwum, muzeum czy fundacji. Bywa też, że funkcjonują za sprawą inicjatywy prywatnej lub zostały powołane w wyniku odrębnego projektu nieprzypisanego wyłącznie do jednej instytucji.

Pierwsze biblioteki cyfrowe powstały w latach dziewięćdziesiątych i wpisały się, obok bibliotek klasycznych, na listę instytucji służących nauce i edukacji oraz zabezpieczających dziedzictwo kultury.

Biblioteki cyfrowe umożliwiają zdalny dostęp do wielu źródeł wiedzy i informacji, tworzą federacje w ramach projektów krajowych, kontynentalnych czy światowych. Jednakże realizowanie przedsięwzięcia mającego na celu stworzenie biblioteki elektronicznej wiąże się z ogromnymi nakładami finansowymi, personalnymi, całym szeregiem formalności a także rozmaitych trudności, często związanych z przestrzeganiem przepisów prawa autorskiego i praw pokrewnych w procesie digitalizacji dokumentów. I choć opracowane zostały dyrektywy łagodzące restrykcje na rzecz wspierania rozwoju społeczeństwa informacyjnego, prawa autorskie wciąż stanowią spore utrudnienie w tworzeniu e-zbiorów. Niemniej jednak liczba bibliotek elektronicznych wciąż rośnie a funkcjonowanie bez nich świata nauki i kultury wydaje się już być zamierzoną przeszłością.

O bibliotece cyfrowej, o aspektach jej tworzenia w ramach projektu *Pomorska Biblioteka Cyfrowa*, opowiada kierownik projektu – Michał Kontek.

Kiedy ruszył Projekt Pomorska Biblioteka Cyfrowa? Kto był jego inicjatorem i autorem planu Projektu?

Inicjatorem i pomysłodawcą Projektu była Biblioteka Główna Politechniki Gdańskiej. Realizację Projektu Pomorska Biblioteka Cyfrowa poprzedzały prace przygotowawcze polegające na przygotowaniu jego założeń, a następnie studium wykonalności Projektu. Dokument „Studium wykonalności Projektu Pomorska Biblioteka Cyfrowa” opracowany został przez osoby zaangażowane w Projekt z ramienia instytucji, które

zadeklarowały uczestnictwo we wspólnym przedsięwzięciu. Wszystkie te osoby są współautorami przedsięwzięcia. W dniu 17 lipca 2008 r. podpisana została „Umowa Partnerstwa Projektu Pomorska Biblioteka Cyfrowa”. Dokument podpisało 12 instytucji partnerskich:

- Politechnika Gdańska,
- Uniwersytet Gdański,
- Biblioteka Gdańska PAN,
- Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku,
- Gdański Uniwersytet Medyczny,
- Akademia Morska w Gdyni,
- Akademia Muzyczna w Gdańsku,
- Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu,
- Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Gdańsku,
- Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Słupsku,
- Centrum Inicjatyw Edukacyjnych Biblioteka Pedagogiczna Kartuzy,
- Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie.

Partnerzy zobowiązali się w umowie partnerstwa do wspólnego ubiegania się o dofinansowanie przedsięwzięcia ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013, działanie 2.2.2 Rozwój Usług Społeczeństwa Informacyjnego. Rolę Partnera Wiodącego zgodnie z umową pełni Politechnika Gdańska. W dniu 18 lipca 2008 r. złożony został wniosek o dofinansowanie Projektu wraz z załącznikami. Po uzyskaniu pozytywnej decyzji o przyznaniu dofinansowania podjęto czynności mające na celu podpisanie umowy o dofinansowanie.

Przedłużający się okres oczekiwania na podpisanie umowy o dofinansowanie stanowił zagrożenie dla terminów realizacji Projektu, w związku z czym partnerzy podjęli decyzję o rozpoczęciu postępowania przetargowego na zakup specjalistycznych skanerów książkowych, na podstawie posiadanej decyzji o przyznaniu dofinansowania. W dniu 9 czerwca 2009 r. podpisano umowę na dostawę skanerów do bezpiecznej digitalizacji zbiorów bibliotecznych. W dniu 06 lipca 2009 r. podpisana została umowa dofinansowania Projektu pomiędzy Zarządkiem Województwa Pomorskiego a Partnerem Wiodącym – Politechniką Gdańską. W tym samym dniu wydane zostały dwie decyzje o dofinansowaniu na rzecz jednostek samorządowych (Pedagogiczne Biblioteki Wojewódzkie w Gdańsku i w Słupsku) oraz porozumienie z jednostką budżetową (Biblioteka Gdańska PAN).

Na jakie lata przewidziana została realizacja Projektu?

Realizacja Projektu przewidziana została na okres od grudnia 2008 do lutego 2012 r.

Jak wygląda plan finansowania PBC w ramach Projektu i po jego zakończeniu? Co przewiduje strategia wyjściowa?

Projekt Pomorska Biblioteka Cyfrowa dofinansowany jest w 75% ze środków UE. Wartość całego przedsięwzięcia wynosi 9 254 443, 85 zł. Dofinansowanie wypłacane

jest na zasadzie zwrotu poniesionych wydatków, więc konieczne jest prowadzenie intensywnych prac związanych z rozliczaniem finansowym Projektu. Umożliwia to redukcję okresu oczekiwania na wypłatę dofinansowania. W ramach Projektu konieczne okazało się ponoszenie wydatków niekwalifikowanych – związanych z administracją sprzętową, zakupionymi serwerami.

Po zakończeniu realizacji Projektu Biblioteka Gdańska ponosiła będzie w dalszym ciągu wydatki związane z administrowaniem serwerem oraz administracją i oprogramowaniem, co umożliwi utrzymanie efektów realizacji Projektu. Dodatkowo Biblioteka Gdańska zamierza utrzymać nowe etaty stworzone na potrzeby utworzonej pracowni digitalizacji. Pozwoli to na dalszą sukcesywną rozbudowę bazy biblioteki o nowe publikacje i dalszą rozbudowę funkcjonalności biblioteki cyfrowej.

Czy przed rozpoczęciem realizacji określono odbiorcę treści PBC?

Z samych założeń przedsięwzięcia wynika fakt, iż nie da się precyzyjnie określić grupy odbiorców treści PBC. Podstawą funkcjonowania biblioteki cyfrowej jest udostępnianie zasobów na zasadach wolnego, powszechnego dostępu do treści poprzez sieć Internet. Oczywiście dla bibliotek pierwszym, naturalnym odbiorcą treści jest ich czytelnik. Niemniej jednak w wyniku realizacji przedsięwzięcia zmieniła się definicja pojęcia „czytelnik”. Dzięki otwartemu dostępowi do zasobów cyfrowych czytelnikiem stał się każdy użytkownik sieci Internet poszukujący treści i usług oferowanych przez Pomorską Bibliotekę Cyfrową.

Jakie technologie i oprogramowanie wykorzystano w procesie tworzenia zasobów?

Wśród technologii wykorzystanej do budowy biblioteki cyfrowej kluczowe znaczenie mają profesjonalne skanery do bezpiecznej digitalizacji. Są to wydajne urządzenia, gwarantujące wysoką jakość uzyskanych obiektów cyfrowych, dużą automatyzację procesu skanowania, współpracujące z oprogramowaniem umożliwiającym automatyczną korektę obrazu. Są one również bezpieczne dla najcenniejszych zbiorów bibliotecznych, których nie można poddać skanowaniu przy użyciu standartowych skanerów płaskich.

W toku prac realizacyjnych zdecydowano się na zakup oprogramowania biblioteki cyfrowej dLibra, autorstwa Poznańskiego Centrum Superkomputerowo-Sieciowego. Oprogramowanie to sprawdziło się w bibliotekach cyfrowych stworzonych wcześniej niż PBC. Jest ono zresztą rozwijane z uwzględnieniem uwag zgłaszanych przez bibliotekarzy i użytkowników bibliotek cyfrowych. Decyzja o zakupie gotowego, przetestowanego oprogramowania biblioteki cyfrowej umożliwiła nam bardzo szybkie uruchomienie usług biblioteki cyfrowej, co miało miejsce 5.01.2010 r.

Ilu użytkowników posiada PBC? Czy ta liczba rośnie?

Statystyki dostępne na stronie Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej – <http://:pbc.gda.pl> – wskazują 300 tys. wejść do PBC. Wskaźnik ten pokazuje wyłącznie tak zwane unikalne wejścia. Liczba wejść do biblioteki nie rośnie liniowo. Statystyki pokazują, że wraz z rozwojem oferty PBC, odnotowujemy większy przyrost liczby nowych użytkowników.

Czy PBC stara się pozyskiwać nowych użytkowników poprzez realizowanie strategii marketingowej lub innych form promocji?

Strategia marketingowa Projektu Pomorska Biblioteka Cyfrowa koncentruje się wokół dwóch głównych rodzajów działań:

- *zwiększanie „widoczności” zasobów cyfrowych w Internecie:*

Cel ten realizowany jest poprzez ułatwienie internautom znalezienia poszukiwanych treści w zasobach PBC. Przystąpienie 8 stycznia 2010 r. do Federacji Bibliotek Cyfrowych umożliwia wyszukanie naszych publikacji poprzez wyszukiwarkę federacji a także z poziomu każdej innej biblioteki cyfrowej należącej do FBC. Uczestnictwo w Federacji Bibliotek Cyfrowych umożliwiło również przekazanie informacji o naszych zasobach do Europejskiej Biblioteki Cyfrowej EUROPEANA. W dniu 24 marca 2010 r. pierwsze zasoby PBC stały się widoczne dla użytkowników z platformy EUROPEANA.

- *ulepszanie oferty biblioteki cyfrowej poprzez politykę selekcji zbiorów do digitalizacji:*

Osoby odpowiedzialne z ramienia Parterów Projektu dokonują selekcji zbiorów do digitalizacji. Okresowo weryfikujemy trafność procesu selekcji, m. in. poprzez weryfikację statystyk. Zaobserwowaliśmy, iż publikacje cieszące się znacznym zainteresowaniem czytelników wyraźnie podnoszą statystyki wejść do Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej.

Poza wskazanymi wyżej działaniami prowadzimy promocję poprzez działania informacyjne i promocyjne (również wymagane przez wytyczne do projektów dofinansowanych ze środków Unii Europejskiej). Partnerzy promują projekt na konferencjach, spotkaniach środowiskowych oraz na forum swoich środowisk akademickich. Promocja odbywa się również poprzez strony domowe instytucji partnerskich, za pośrednictwem prasy oraz literatury branżowej.

Jak przebiega codzienne przestrzeganie prawa autorskiego i praw pokrewnych w procesie tworzenia PBC? Czy jest to czynnik wysoko spowalniający rozbudowę zasobów Biblioteki? Jak radzi sobie z tym problemem PBC?

Za przestrzeganie prawa autorskiego odpowiadają osoby wyznaczone w instytucjach partnerskich do selekcji księgozbioru do digitalizacji. Osoby te podejmują działania mające na celu możliwie precyzyjne określenie praw przysługujących do publikacji. Zdarza się jednak szereg przypadków kiedy definitywne określenie katalogu podmiotów uprawnionych z tytułu praw autorskich jest niezwykle utrudnione. Jesteśmy w takich wypadkach przygotowani na usunięcie zasobu z publicznego dostępu po uzyskaniu żądania od osób, które są w stanie uwiarygodnić swoje prawa do publikacji. Mając na uwadze otwarty i nienastawiony na zys charakter takich przedsięwzięć jak PBC, czynności, które muszą być podejmowane w celu badania praw autorskich przysługujących do dzieł publikowanych na platformie cyfrowej, nastroczają w świetle obowiązującego stanu prawnego niezwykle dużo trudności.

Projekt PBC łączy dziś 13 Partnerów. Czy lista ta jest otwarta i jakie kryteria musi spełniać biblioteka zainteresowana udziałem w Projekcie?

Lista partnerów jest otwarta. Do projektu może przystąpić każda instytucja posiadająca zbiory i potencjał organizacyjny umożliwiający współuczestnictwo w przedsięwzięciu. Nie istnieją sztywne kryteria wejścia do projektu. Warunkiem współuczestnictwa w projekcie jest deklaracja instytucji o gotowości podjęcia wysiłków i poniesienia nakładów związanych z prowadzeniem digitalizacji zbiorów.

Tworzenie biblioteki cyfrowej wymaga świetnej organizacji opartej na zarządzaniu projektem i zespołem. Jakie doświadczenia w tej kwestii przyniosła realizacja Projektu PBC? Jak powstał zespół PBC?

Realizacja projektu Pomorska Biblioteka Cyfrowa przyniosła szereg doświadczeń pracownikom Partnera Wiodącego, na którym spoczywa odpowiedzialność za koordynowanie zadań w ramach całego przedsięwzięcia. Naszą współpracę określić można jako modelową, nie dlatego że od początku istniały procedury i doświadczenia pozwalające nam sformalizować zasady wzajemnej współpracy, ponieważ takie nie istniały. Zostały one wypracowane, a właściwie cały czas są wypracowywane przez Partnerów Projektu. Naszą współpracę można określić jako modelową, ponieważ każda z instytucji czuje się tak samo odpowiedzialna za powodzenie całego przedsięwzięcia. Wynika to z samych zasad funkcjonowania partnerstwa. Każda z instytucji odpowiada za szereg działań takich jak selekcja księgozbioru, dodawanie zasobów do publikacji planowanych do digitalizacji, umieszczanie obiektów cyfrowych na platformie PBC. Partnerzy pozostają również dysponentami swoich zasobów opublikowanych w bibliotece cyfrowej. Przy zasobach cyfrowych znajduje się informacja o instytucji, która przeprowadziła digitalizację. Można powiedzieć, że wszyscy działamy zarówno na własny, jak i wspólny rachunek.

Z wielkości naszego przedsięwzięcia wynika również fakt, że współpraca między naszymi instytucjami odbywa się nie tylko na linii Instytucja Partnerska – Partner Wiodący, ale również na linii Instytucja Partnerska – Instytucja Partnerska. Pozwala to zdobywać doświadczenia w zakresie zarządzania wspólnymi przedsięwzięciami również koordynatorom lokalnym projektu.

Czy członkowie zespołu przed przystąpieniem do realizacji Projektu musieli przejść szkolenia i warsztaty przygotowujące do tworzenia biblioteki cyfrowej? Czy doszkalanie w umiejętnościach digitalizacji zbiorów wciąż trwa?

Nie było możliwe przeprowadzenie cyklu wszystkich szkoleń przed rozpoczęciem realizacji projektu. Wynika to z wielości zadań wykonywanych w ramach całego procesu digitalizacji. Technicy obsługujący skanery książkowe zostali przeszkoleni przez dostawcę sprzętu przed przystąpieniem do digitalizacji naszych zasobów. Osoby dokonujące selekcji zbiorów i sporządzające opisy bibliograficzne szkoliły się ze sporządzania opisów bibliograficznych w czasie trwania projektu w NUKAT (Narodowym Uniwersalnym Katalogu Centralnym). Szkolenia z zakresu obróbki cyfrowej organizowane były w miarę potrzeb poszczególnych instytucji przez te instytucje samodzielnie. Dodatkowo Partner Wiodący na początku każdego kwartału

proceeds training on mobile scanner operation in individual Partner Institutions.

Czy mógłby Pan wskazać co do tej pory przysporzyło Panu, jako kierownikowi Projektu, oraz całemu zespołowi największe trudności w pracy nad Projektem?

Due to the engagement of the team implementing the Project in the Main Library of Gdańsk University of Technology and in institutions participating in the Project, „difficulties” related to the implementation of the project can rather be called „challenges”. Undoubtedly the greatest challenge turned out to be formalities related to documenting conducted activities, conducting procedures of tenders and calculating incurred expenses. Additionally, the implementation of the Project is hindered by a large number of partners and their various organizational-legal forms and other rules of their financing. At the same time, the number of institutions co-financing the PBC is its greatest asset, if it comes to the exceptional diversity of our digital resources and their attractiveness for a wide range of recipients.

Co mógłby Pan poradzić osobom i bibliotekom zamierzającym przystąpić do projektowania i realizacji podobnego przedsięwzięcia? Co jest według Pana najważniejsze na drodze do powodzenia w tworzeniu biblioteki cyfrowej?

Besides obvious conditions for the success of such a project, such as the attractiveness of resources and organizational and financial potential of the library, from my experience it results that the key factor for the success of the project is the team working on the digital library. Due to the large number of diverse tasks to be performed in creating a digital library, for the achievement of success, various skills and qualifications are needed, and above all, the engagement of co-financing institutions in the digital library on all stages of the digitalization and publication of collections.

pomorska_biblioteka_cyfrowa

Pomorska Biblioteka Cyfrowa
(lokalizacja: Serwerownia CI TASK; ośr. digit.
Politechnika Gdańska, Uniwersytet Gdański,
Biblioteka Gdańska PAN; Centrum Mobilne -
obwoźny skaner)

PROGRAM REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

